

# יחידת 'הברית'

(מבוא, פרקים: ו, יא, כט, ל)

# מבוא ליחידת הברית

יחידה זו עוסקת בביטוייה המיוחדים של עבודת ה' בחומש דברים.

חומש דברים הוא נאומו של משה רבנו לדור נוחלי הארץ. הכניסה לארץ יוצרת מציאות חדשה של עבודת ה'. לא עוד ריכוז סביב משכן חי ופועל, מעתה עתיד העם להיות מפוזר ומרוחק, ומבחינות מסוימות אתגר החיבור את הקודש הופך להיות אחריותו של הפרט: על כל יהודי ויהודי, גם אם הוא חי בנחלה מרוחקת, מוטלת החובה לקיים ולשמר את נקודת החיבור אל הקב"ה, הן ברגש והן במעשה.

מאידך, נדרשת ממנו הבנה עמוקה כי הברית נכרתה עם הכלל, עם הלאום, והוא כפרט מחויב לה מעצם היותו חלק מהכלל הישראלי.

צריך גם לזכור את המשמעות הנצחית של כריתת הברית, לא רק הדור הנכנס לארץ מחויב בה אלא כל עם ישראל עד עולם, הן ברובד האישי והן ברובד הלאומי.

עם המעבר לארץ ישראל, לסביבה מיושבת, פיתויי העבודה הזרה מתרבים ומתעצמים ואכן חומש דברים רצוף באזהרות מעבודה זרה. הבחירה בעבודת ה' על פני העבודה הזרה הופכת למעשה יום-יומי ומקבלת תוקף מיוחד. נאום הפרידה של משה מתייחס גם למצבי ריחוק ומשבר, העתידים להתרחש, ומבטיח את יכולתו של העם לשוב אל הקב"ה ולהיגאל.

מול הבחירה החופשית, ובמידה מסוימת בניגוד לה, עומדת שירת 'האזינו', שירה היסטוריוסופית המתארת תהליך הכרחי של גלות ולבסוף גאולה, ומדגישה את המחויבות של הקב"ה לגאולת ישראל גם ללא קשר לתהליך תשובה.

## פרק ו / "שמע ישראל" (ד-ט)

יחידת פסוקים זו היא אחת מהידועות ביותר בתנ"ך.  
חז"ל שיבצו אותם בפתח קריאת שמע בתפילת שחרית ובתפילת ערבית.  
בפסוקים אלו יש עניין של רגש, אהבת ה' והכרה במציאותו וייחודו, ויש מעשה (לימוד תורה תפילין ומזוזה).  
הרגש והאמונה חשובים אך הם חייבים להיות מעוגנים בחיי המעשה.

פס' ד:

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ ה' אֶחָד

רש"י: "ה' אלוהינו ה' אחד". יש בפסוק שני זמנים: כרגע, ולעתיד לבוא.  
כרגע: "ה' אלוהינו" – אלוהים שלנו, אלהי ישראל בלבד, לעתיד לבוא: ה' יהיה "אחד" אלוהי כל העמים..  
למרות שכרגע ה' הוא אלהי עם-ישראל, ועל עם ישראל להכיר באלוהותו הרי השאיפה היא ששמו של ה'  
יהיה אחד, אלהי האומות כולם - שכל העמים יכירו באלוהות ה' עליהם.  
לפי נביאי ישראל זה יקרה לעתיד לבוא,  
דוג': 1. הנביא זכריה (פרק יד) "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד"  
2. הנביא צפניה (פרק ג) "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'".

פס' ה: מצוות אהבת ה'

וְאַהֲבַת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל-לִבְבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ וּבְכָל-מְאֹדְךָ

רש"י:

"ואהבת" - עשה דבריו (קיים מצוות ה') מאהבה. אינו דומה מי שעושה מצוות מאהבת ה' ממי שעושה  
מצוות מתוך יראת ה' (מפחד ה').

הסיבה היא שמי שעושה את מצוות רבו מיראה, הרי כשהרב מטריח עליו יותר מדי הוא מניחו והולך לו,  
מי שאוהב את ה', הוא תמיד יעבוד את ה' גם אם ה' יטריח אותו במצוות.

"בכל לבבך" - שני פירושים:

1. בשני יצריך (כאילו לכל אדם יש שתי לבבות, לב טוב ולב רע) הערה: פירוש זה בעצם עונה על קושי בפס'  
שלא ברור מדוע לא כתוב "לבך" אלא "לבבך" האם לאדם יש שתי לבבות (?)

2. מהמילה "בכל" לומדים שכל הלב שלך יופנה לאמונה והכרה בה', שלא יהיה אפילו חלק מלבך חלוק על ה'.

"ובכל נפשך" - יש לאהוב את ה' אפילו אם הוא נוטל את נפשך-גופך ("בכל" – אפילו לא תישאר לך נפש)

"ובכל מאדך" - שני פירושים:

1. בכל ממונך. (אם תקשה על פירוש זה, לשם מה התורה מציינת את עניין הממון הרי אם אדם מחויב למסור  
את נפשו -גופו, קל וחומר שימסור את ממונו ?! נענה שלפעמים יש אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו.

2. בכל מידה ומידה שמודד לך (הכוונה בכל דרך הנהגה ויחס שה' מתייחס אליך) בין אם ה' נוהג עמך במידה  
טובה ובין במידת פורענות. כמו אצל דוד בתהלים: הקורא ומודה לה' כשמושיע אותו: "כוס ישועות אשא  
ובשם ה' אקרא" וגם במצב הפוך של צרה הרי שאני קורא אליו: "צרה ויגון אמצא ובשם ה' אקרא".

חינוך הבנים לאהבת ה', הביטוי המעשי לעבודת ה' מרכזיותה של התורה בחיי האדם (ו-ט)

פס' ז-ז

וקיו הדברים האלה אשר אנכי מצוה היום על-לבבך  
ושננתם לבניך, ודברתם בהם בשבתך בביתך ובילכתך בדרך ובשכבך ובקומך.

רש"י:

"ושננתם" - לשון חידוד (שינון) הוא, שיהיו דברי תורה מחודדים בפיך, שאם ישאלך אדם דבר לא תהא צריך  
לגמגם בו, אלא אמור לו מיד, כלומר תגיע לרמה גבוהה של זכירה ושליטה בידיעת התורה.

"ודברת בהם" - עליך לנהוג בדברי התורה כאילו רק עליהם יש לדבר, עיקר דיבורך יהיה בהם. דברי תורה צריכים  
להיות עיקר ולא מפל.

פס' ח. מצוות תפילין

וקשרתם לאות על-ידיך (רש"י: תפילין של יד) וקיו לטטפת בין עיניך (רש"י: תפילין של ראש)  
רש"י מעיר לגבי המילה "טטפת" שהתפילין נקראו 'טטפת' לציין מספר, המספר 4, המלמד על 4 פרשיות  
המקופלות בתפילין.

הסבר: בשפות לועזיות מסוימות משמעותם מספר: "טט" בשפה 'כתפית' = 2 "פת" בשפה 'אפריקאית' = 2  
טט+פת = 4

פס' ט. מצוות מזוזה

וקתבתם על-מזוזות ביתך ובשעריך.

# פרשיית "והיה אם שמע..." (פרק יא יג-כא)

**שמירת המצוות תגרוור שכר חומרי גדול (יג-טו)**

פס' יג.

והיה אם-שמע תשמעו אל-מצותי אשר אנכי מצוה אתכם היום  
לאהבה את ה'-אלהיכם, ולעבדו בכל-לבבכם ובכל-נפשכם

פס' יד-טו.

ונתתי מטר-ארצכם בעתו יורה ומלקוש ואספת דגנה ותירשך ויצהרך  
ונתתי עשב בשדה לבהמתך ואכלת ושבעת

**עבודה אלהים-אחרים תביא בצורת וגלות (טז-יז)**

פס' טז. אזהרה לא לעבוד אלהים-אחרים

השמרו לכם פן-יפתה לבבכם, וסרתם ועבדתם אלהים-אחרים והשתחוויתם להם.

פס' יז. עונש בצורת וגלות

וחרה וכעס) אף-ה' בכם: ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את בולה  
ואבדתם מהרה מעל הארץ הטבה אשר ה' נתן לכם

**מצוות תלמוד תורה, תפילין ומזוזות וחשיבותן (יח-כא)**

פס' יח. מצוות תפילין

ושמתם את דברי אלה על-לבבכם ועל-נפשכם, וקשרתם אתם לאות על-ידיכם והיו לטוטפת בין עיניכם

פס' יט. מצוות תלמוד תורה

ולמדתם אתם את בניכם לדבר בם, בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך

פס' כ. מצוות מזוזות

וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך

פס' כא.

למען ירבו ימיכם וימי בניכם על האדמה אשר נשבע ה' לאבותיכם לתת להם,

כימי השמים על-הארץ (כמו שהשמיים והארץ נצחיים וקיימים לעד כך גם השבועה לאבות תקיפה לתת לבניהם את הארץ)

## השוואה בין פרשית 'שמע' לפרשת 'והיה אם שמע'

פרשת 'והיה אם שמע'	פרשת 'שמע'	
<p style="text-align: center;"><b>קבלת עול מצוות</b></p> <p style="text-align: center;">(תשמעו אל מצוותי ...)</p> <p>הערה: פרשייה זו מדגישה את עניין הקיום המעשי הרגש אל ה' בא לידי ביטוי במעשה ועל ידו</p>	<p style="text-align: center;"><b>קבלת עול מלכות שמיים</b></p> <p style="text-align: center;">(שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, אמונה בה' ובמציאותו, אהבת ה')</p> <p>הערה: פרשייה זו מדגישה את עניין הרגש כלפי ה', המעשה - עשיית המצוות הוא רק ביטוי של הרגש.</p>	<p style="text-align: center;"><b>הגדרה חזל"ת</b></p>
<p style="text-align: center;"><b>אמר רבי יהושע בן קרחה: למה קדמה "שמע" ל"והיה אם שמע" ?</b></p> <p style="text-align: center;"><b>אלא כדי שיקבל עליו עול מלכות שמיים תחילה, ואחר כך יקבל עליו עול מצוות</b></p> <p>(משנה, ברכות, פרק ב)</p>		
<p style="text-align: center;"><b>יראת ה' - שכר ועונש</b></p> <p>הערה: במהלך הדורות הוגדרו דרגות שונות ליראת ה': יראה - יראת החטא- יראת הרוממות</p>	<p style="text-align: center;"><b>אהבת ה' ("ואהבת את ה'...")</b></p> <p>הערה: ציווי אהבת ה' ייחודי לחומש דברים. גם העובדה שה' אוהב את ישראל מופיע רק בחומש דברים. לדבר חשיבות לפני הכניסה לארץ שרמת ההשגחה עוברת להיות נסתרת, העונשים לא תמיד באים בתגובה מיידית.</p>	<p style="text-align: center;"><b>דגשים שונים</b></p>
<p>הערה: קבלת עול מלכות שמיים באה רק מאהבה ולא מתוך פחד, ואילו קבלת עול מצוות שבפרשייה השנייה יכולה לבוא גם מתוך פחד, לכן רק בפרשייה זו באים שכר ועונש, אהבת ה' שבפרשה ראשונה אינה צריכה שכר ואין היא נרכשת בהתראה של עונשים.</p>		
<p>והיה אם שמע, לאהבה את ה' אלקים בכל לבבכם ובכל נפשכם לדבר בם, ועוד...</p>	<p>שמע ישראל, ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ודברת בם, ועוד...</p>	<p style="text-align: center;"><b>מילים משותפות</b></p>
<p>אהבת ה' העברת התורה לדורות הבאים תפילין, מזוזות</p>	<p>אהבת ה'; לימוד התורה והחלתה לדורות הבאים תפילין, מזוזות</p>	<p style="text-align: center;"><b>תוכן משותף</b></p>
<p style="text-align: center;"><b>לשון רבים</b></p> <p>(תשמעו...אתכם...אלהיכם...לבבכם...ארצכם)</p>	<p style="text-align: center;"><b>לשון יחיד</b></p> <p>(ואהבת...אלקיך...נפשך...לבבך...ושנתם...)</p>	<p style="text-align: center;"><b>הבדל לשוני בולט</b></p>
<p style="text-align: center;"><b>אמר רבי חנינא: כל מה שנכתוב בזה (בפרשיית שמע) כתוב בזה (פרשיית והיה אם שמע).</b></p> <p style="text-align: center;"><b>מעתה לא יקרא אלא אחד (אולי נסתפק בקריאת פרשייה אחת ?)</b></p> <p style="text-align: center;"><b>אמר רבי עילאי: (קיימים שני הבדלים עקרוניים בין שתי הפרשיות): הראשון ליחיד והשני לציבור</b></p> <p style="text-align: center;"><b>הראשון לתלמוד (לימוד דיני התורה והמצוות) והשני למעשה (קיום התורה והמצוות) (ירושלמי ברכות ב, יב)</b></p>		
<p style="text-align: center;"><b>פחד - עונש קשה למי שלא מקיים בצורת וגלות</b></p>	<p style="text-align: center;"><b>אהבת ה'</b></p>	<p style="text-align: center;"><b>מניע לשמירת המצוות</b></p>

# הברית בערבות מואב (כט ט-כ)

לפני הכניסה לארץ, שנת ה-40 ליציאה ממצרים, כורת משה ברית בין העם והקב"ה הנקראת 'ברית ערבות מואב'. בהוראת הפרק נתמקד בפסוקים ט-כ, המגדירים את גבולות הברית ואת הכלולים בה.

## מי המחוייבים בברית:

**1. גם הדורות הבאים, עד עולם** גם אותם שיבואו אחרי דור נוחלי הארץ ושלא היו עדים לניסים ולגבורות ה' במדבר ובכיבוש הארץ, " ולא אתכם לבדכם אנכי פרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת, כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלקינו ואת אשר איננו פה עמנו היום " (פס' יג-יד).

**2. בני כל המעמדות החברתיים** "ראשיכם שבטיכם...מחטב עציך עד שאב מימין" (פס' ט-יא)

**3. כל אחד מן הפרטים, איש, אשה, משפחה, שבט** העם יכול לטעות ולחשוב שרק אם האומה כולה בוגדת אז נענשים אלא גם אם יש יחידים או משפחות... טעות זו יכולה הייתה יכולה לבוא בחשבון גם לאור הנאמר בפרק כז שעל העם להתפזר איש לנחלתו, ולכאורה האחדות נעלמת, מה שלא היה במחנה ישראל מדבר. " פן יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט... שרש פרה ראש ולענה, והיה בשמעו את דברי האלה הזאת והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשררות לבי אלה, למען ספות הרוה את הצמאה " (פס' יז-יח).

פס' ט-יא. הבאים בברית- כל קצווי העם

אתם נצבים היום כלכם לפני ה' אלהיכם

**רש"י: "אתם נצבים" - מלמד שכינס משה את העם לפני הקב"ה ביום מותו, כדי להכניסם בברית.**

ראשיכם שבטיכם זקניכם ושטריתכם כל איש-ישקאל.

טפכם נשיכם וגרר אשר בקרב מחנה, מחטב עציך עד שאב מימין.

לעברך בברית ה' אלהיך ובאלתו (ובשבועה לקיום הברית) אשר ה' אלהיך פרת עמך היום.

פס' יב. תוכן הברית

למען הקים אתך היום לו לעם והוא יהיה-לך לאלהים,

כאשר דבר-לך וכאשר נשבע לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב.

פס' יג-יד. הברית תקיפה לעולם, דור זה מתחייב גם לדורות הבאים

ולא אתכם לבדכם אנכי פרת את הברית הזאת ואת האלה הזאת

כי את אשר ישנו פה עמנו עמד היום לפני ה' אלהינו ואת אשר איננו פה עמנו היום

**רש"י: הכוונה שהברית גם עם הדורות שעתידים להיות.**

פס' טו-יח כיוון שהייתם חשופים לאלילי הגוים, חייב אני להשביע אתכם שמא מישהו מכם יתפתה.

פס' טו-יז

כי אתם ידעתם (וגם אתם יודעים) את אשר ישבנו בארץ-מצרים (ואת האלילים שלהם שראיתם)

ואת אשר עברנו בקרב הגוים אשר עברתם (כמו אדום מדין עמון מואב)

ותראו את שקוציהם (ע"ז המשוקצת) ואת גלליהם (ע"ז שהיא כמו גללים, צואה) עץ ואבן כסף וזהב אשר עמקם.

פן (רש"י: שמא) יש בכם איש או אשה או משפחה או שבט

אשר לבבו פנה היום (רש"י: פונה מלקבל את הברית) מעם ה' אלהינו ללכת לעבד את אלהי-הגוים ההם!?

פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה (האם יש בכם שורש המוציא פירות שיש בהם רעל ("ראש") והם מרים (כמו לענה שהוא צמח מר) !?)

(רש"י: שמא יש בכם שורש המגדל עשב מר (מר כמו גידים (לענה) כלומר שמא יש בכם מי שמפרה ומרבה רשע ביניכם)

פס' יח.

והיה בשמעו את דברי האלה הזאת,

והתברך בלבבו לאמר שלום יהיה לי כי בשפרות לבי אלה (רש"י: יחשוב בלבו ברכת שלום לעצמו לאמר, לא יבואו עלי הקללות הללו, רק שלום יהיה לי.)

למען ספוט הרנה את הצמאה (כמה פירושים: רש"י: עד היום ויתרתי לו על עונש על העבירות בשוגג ("רווה"- עבירות שנעשות מתוך רוויה, שכרות, כלומר מתוך שגגה) אך כיוון שעושה עבירות במזיד ובכוונה ("צמאה"- עבירות מתוך צימאון, מתוך תאוה וידיעה) אז לא רק שאעניש אותו על העבירות שבמזיד אוסיף לו גם עונש על אותם עבירות שעשה בשוגג.)

פס' יט-כ. עונש החוטאים

לא יאבה (לא ירצה) ה' סלח לו, כי אז יעשן אף-ה' וקנאתו באיש ההוא

ורבצה בו כל-האלה הפתובה בספר הזה (מדובר על הקללות בפרשת כי תבוא) ומחה ה' את שמו מתחת השמים.

והבדילו (את האיש או את השבט) ה' לרעה מכל שבטי-ישראל

ככל אלות הברית הפתובה בספר התורה-הזה (ההבדלה לרעה תבטא שהקללות יחולו רק עליו)

פס' כא-כב. תגובת בניכם למראה הכאת הארץ הקשה

ואמר הדור האחרון (בדור שלאחרים) בניכם אשר יקומו מאחריכם, והנכרי אשר יבא מארץ רחוקה

וראו את מכות הארץ ההוא ואת תחלואיה (מחלותיה, פגיעיה) אשר חלה ה' בה:

גפרית ומלח שרפה כל-ארצה, לא תזרע ולא תצמח ולא יעלה בה כל-עשב

כמהפכת סדם ועמרה אדמה וצבאים אשר הפך ה' באפוא ובחמתו.

פס' כג-כז. תגובת הגויים על חורבן הארץ ועל גלות העם

ואמרו כל-הגוים: על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת! מה חרי האף הגדול הזה!?

ואמרו: על אשר עזבו את ברית-ה' אלהי אבתם אשר כרת עמם בהוציא אתם מארץ מצרים.

וילכו ויעבדו אלהים אחרים וישתחוו להם אלהים אשר לא-ידעום ולא חלק להם.

ויסר-אף ה' בארץ ההוא להביא עליה את כל-הקללה הפתובה בספר הזה.

ויתשם ה' מעל אדמתם באף ובחמה ובקצף גדול וישלכם אל-ארץ אחרת כיום הזה.

פס' כח. עבירות נסותרות מהציבור, עבירות גלויות

הנסותרות לה' אלהינו (עבירות שהיחיד עושה והרבים לא יודעים זאת ואינם יכולים למנוע ממנו, אומר ה' שהוא יטפל באותו יחיד, העם לא ייפגע מכך)

והנגלת לנו ולבנינו עד-עולם לעשות את כל דברי התורה-הזאת (אבל העבירות הגלויות לעיני הציבור, על הציבור לבער

אותם, ואם לא נבער אותם מקרבנו הרי שה' יעניש אותנו)



# שיבה לה' בגלות ובארץ (פרק ל (א-י))

## התשובה בגלות תביא לכך שה' ישיב את העם לארץ ויטיב עמו

בסמוך לכריתת הברית (פרשת נצבים, פרק לא) 'מגלה' לנו התורה את מתנת התשובה.

רש"י לתחילת הפרשה (דברים כט, ט) מביא את מדרש חז"ל:

"למה נסמכה פרשת "אתם ניצבים..." (הברית בערבות מואב, שנת ה-40) לקללות (98 קללות בפרשת כי-תבוא) ? לפי שנשמענו ישראל מאה קללות חסר עתים (98 קללות בסוף פרשת כי תבוא) חוץ ממ"ט שבחזרת כוהנים (49 קללות לעם ישראל אם לא יקיים התורה שבסוף חומש ויקרא, פרשת בחוקותי) הוריקו פניהם, ואמרו: מי יוכל לעמוד באלו? התחיל משה לפייסם: 'אתם ניצבים היום', הרבה הכעסתם למקום (לה') ולא עשה אתכם כלייה (לא הרג אתכם) והרי אתם קיימים לפניו.

ברוחו של המדרש, נוכל להמשיך הלאה, גם אל פרשת התשובה, ולהבין אותה בהקשרה: גם אחרי התיאור הקשה של הגלות שהובא בסוף פרק כט: "וַיִּתְּשֶׁם ה' מֵעַל אֲדָמְתָם בְּאֶרֶץ וּבְחַמָּה וּבְקֶצֶף גְּדוֹל וַיִּשְׁלַכְם אֶל אֶרֶץ אֲחֵרָת כַּיּוֹם הַזֶּה" עדיין לא נעלו השערים, והאפשרות לשוב בתשובה, להיגאל ולשוב, קיימת ועומדת.

רעיון התשובה משלים את כריתת הברית אך גם חורג ממנו: הברית היא חוזה משפטי שתנאיו ברורים ומוגדרים. ראינו שהפסוקים מגדירים את החייבים בברית, ואת מה שיקרה אם תופר הברית. לעומתה, התשובה היא ההזדמנות הנוספת, הבלתי-צפויה, שניתנת בניגוד לכללים המשפטיים ה"ישיבים", ובהתאמה לכך מחברת אותנו שוב לעולם הרגש אותו הכרנו בפרשת 'שמע': "ורחמך", "לאהבה את ה' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך", "לשוש עליך לטוב"

## השיבה לה' בגלות תביא להחזרת העם לארץ (א-ד)

פס' א: וְהָיָה כִּי-יָבֹאוּ עֲלֵיךָ כָּל-הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הַבְּרָכָה וְהַקְּלָלָה אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֶיךָ (ראה פרק כח)

וְהִשְׁבַּתְּ אֶל-לְבָבְךָ בְּכָל-הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הִדִּיחָךָ ה'-אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה (=כשתהיה בגלות בין הגוים תשים על לבך, כלומר תתבונן

ותחשוב מדוע באו עליך כל הפורענויות שהזכרו בפרק הקודם, העם יבין שהם באו בגלל החטאים ויש לשפר את דרכו.

פס' ב: וְשָׁבַת עַד ה'-אֱלֹהֶיךָ וְשָׁמַעַתְּ בְּקוֹלוֹ, כָּל-אֲשֶׁר-אֲנֹכִי מְצַוֶּךָ הַיּוֹם, אֶתְּהַ וּבְנֶיךָ בְּכָל-לְבָבְךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ.

פס' ג: וְשָׁב (=והשיב) ה'-אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ (=את מצב השבי והגלות) וְרַחֲמֶךָ,

וְשָׁב וּקְבַצְךָ מִכָּל-הָעַמִּים (השיבה תהיה ע"י קיבוץ מכל העמים) אֲשֶׁר הִפְצִיךָ ה'-אֱלֹהֶיךָ שְׁמָה.

פס' ד: (ואפילו:) אִם יְהִי נִדְחָךְ (=גלויותיך המפוזרות) בְּקֶצֶה-הַשָּׁמַיִם, מִשָּׁם יִקְבְּצֶךָ ה'-אֱלֹהֶיךָ וּמִשָּׁם יִקְחֶךָ.

**תוצאת התשובה: ה' ייטיב לעם מבחינה חומרית בארצו, ומבחינה רוחנית: העם ישמור את מצוותיו (ה-י)**

פס' ה: וְהִבִּיאָה ה'־אֱלֹהֶיךָ אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר יִרְשׁוּ אֲבֹתֶיךָ, וְיִרְשָׁתָהּ (בפעם השנייה, לאחר ששבת מהגלות) וְהִיטְבָהּ וְהִרְבָּהּ מֵאֲבֹתֶיךָ.

פס' ו: וְמַל ה'־אֱלֹהֶיךָ אֶת לִבְכָּךָ וְאֶת לִבְבִּי לִבְבְּךָ וְאֶת עֲרַלְתְּךָ לִבְבִּי כְּלֹמֵר יִסִּיר אֶת הַכִּסּוּי הַלֵּא טוֹב שֶׁעַל לִבְבְּכֶם וְיִכְשִׁיר אֶתְכֶם לְעִבּוּדֹת ה' (לֹאֲהַבָה אֶת ה'־אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁךָ, לְמַעַן חַיֶּיךָ (כדי שתחיה).

פס' ז: וְנָתַן ה'־אֱלֹהֶיךָ אֶת כָּל הָאֱלֹוֹת־הָאֵלֶּה (האמורות בפרק כח) עַל אִיבֶיךָ וְעַל שְׂנְאֵיךָ אֲשֶׁר רָדְפוּךָ!

פס' ח: וְאֶתָּה תִּשׁוּב וְשָׁמַעַתָּ בְּקוֹל ה', וְעָשִׂיתָ אֶת כָּל־מִצְוֹתָיו אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם!

פס' ט: וְהוֹתִירְךָ (=בברכה ייתן לך יתרון, תוספת שפע) ה'־אֱלֹהֶיךָ בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדְךָ, בְּפָרִי בְטֹנְךָ, וּבְפָרִי בְהִמְתָּךְ, וּבְפָרִי אֲדָמְתְךָ לְטִבָּה, כִּי יִשׁוּב ה' לְשׁוֹשׁ עֲלֶיךָ לְטוֹב כַּאֲשֶׁר שָׁשׂ עַל־אֲבֹתֶיךָ (לפני שגלו).

פס' י: (הברכות שהובטחו יתקיימו רק אם) כִּי תִשְׁמַע בְּקוֹל ה'־אֱלֹהֶיךָ לְשָׁמֵר מִצְוֹתָיו וְחֻקֹּתָיו הַכְּתוּבָה בְּסֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה, כִּי תִשׁוּב אֶל־ה' אֱלֹהֶיךָ בְּכָל־לִבְכֶם וּבְכָל־נַפְשְׁךָ

**המילה המנקה הכתובה בפסוקים א-י היא צורות שונות של הפועל ש.ו.ב. המזכרות 7 פעמים בפסוקים אלה.**

משמעויות המילים מהשורש שו"ב:

1. התבוננות העם במצבו - "וְהִשְׁבַּתְּ אֶל לִבְכֶם" פס' א).

2. חזרה בתשובה של העם - "וְשָׁבַת עַד ה' אֱלֹקֶיךָ (פס' ב) "וְאֶתָּה תִּשׁוּב" (פס' ח); "כִּי תִשׁוּב אֶל ה' אֱלֹקֶיךָ" (פס' י).

3. קיבוץ גלויות (או החזרה לארץ ישראל) שִׁיעֲשֶׂה עַל יְדֵי ה' - "וְשָׁב ה' אֱלֹקֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְשָׁב וּקְבָצְךָ מִכָּל הָעַמִּים" (פס' ג).

הקשר בין המשמעויות של המילה שו"ב: התבוננות העם במצבו הגרוע תגרום לו לחזור בתשובה (ה' גם יסיר את ערלת לבבו של העם ויעזור לו לשוב אליו) וזו תגרום לה' לגאלם ולהחזירם לא"י.

הפרשן בעל 'עקידת יצחק' (רבי יצחק ערמאה)

בפסוקים מתואר תהליך מדורג, בו עם ישראל בגלות שב ומתקדם קצת בתשובה וממילא באה גאולה מצד ה'. לאחר מכן העם ממשיך לשוב אל ה' בתשובה חזקה יותר, בעקבותיה ה' גואלו ומוסיף לו טובה בכל מעשה ידיו. בגלות ובשפל הגדול בו העם נמצא ה' מצפה למעט תשובה, ואז ה' מביא גאולה, ה' אינו מצפה לתשובה גדולה כי הוא יודע שהעם בשפלו אינו מסוגל לכך

התהליך מזכיר את המדרש הידוע ב'שיר השירים רבה', ה:

"פתחו לי פתח כחודו של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם (פתח רחב כפתח ההיכל בבית המקדש) בפשט הפסוקים. ד'ר נחמה ליבוביץ מסבירה זאת שקיימת תנועה שבה וחוזרת: מלמטה למעלה, מלמעלה למטה, ושוב מלמטה למעלה, ופעם שנית מלמעלה למטה, ושוב מלמטה למעלה,"

## "המצווה הזאת" היא בתחום השגתך (לא רחוקה ממך, אלא קרובה מאד) (יא-יד)

פס' יא:

כי המצוה הזאת אשר אנכי מצוך היום:

1. לא נפלאות הוא ממך (רש"י: לא מכוסה ממך, כלומר לא בלתי ניתנת להבנה ולהשגה על ידך)

2. ולא רחקה הוא.

פס' יב: 3. לא בשמים הוא לאמר, מי יעלה לנו השמימה ויקחה לנו, וישמענו אתה ונעשנה.

פס' יג: 4. ולא מעבר לים הוא לאמר, מי יעבר לנו אל עבר-הים ויקחה לנו, וישמענו אתה ונעשנה.

פס' יד: 5. כי (=אלא) קרוב אליך הדבר מאד, בפיו ובלבבך לעשותו (רש"י: אותה תורה שניתנה לכם ניתנה בכתב ובעל-פה, היא קרובה אליך...)

הערה: רש"י כנראה לוקח את פירושו לפי המילים "ויקחה לנו" – תורה שבכתב, "וישמיענו אותה" – תורה שבעל-פה)

### הערה:

רמב"ן: מביא שני פירושים שונים לביטוי "המצוה הזאת", באיזה מצווה מדובר ?

1. כל מצוות התורה. הערה: ניתן לבסס טענה זו בכך שבשאר המקומות בתורה משמעות המילה "מצוה" מתייחסת לכל מצוות התורה. (לפי טענה זו, תשובת העם המתוארת בפסוקים א-י אינה מצוה אלא תנאי שיגרום לגאולה.)

2. מצוות התשובה.

הרמב"ן מבסס זאת בכך שכל הקטע הקודם שאליו מתייחסת "המצוה הזאת" (ב'ידוע) עוסק בציווי לחזור בתשובה. ביסוס נוסף: הביטוי "המצוה הזאת" כתוב בלשון יחיד, אילו כוונתו הייתה לכל מצוות התורה היה צריך להזכירו בלשון רבים.

## הבחירה בין טוב לרע היא ביד האדם האחראי על תוצאת בחירתו (טו-כ)

הבחירה בין חיים למוות ובין טוב לרע היא בידך (טו)

רש"י: פס' זה הוא למעשה הכללי: עשה טוב יהיה לך טוב ולהיפך, בפסוקים הבאים, טז-כ, התורה מפרטת.

ראה נתתי לפניך היום:

את החיים ואת הטוב (רש"י: אם תעשה את הטוב המפורט בפס' טז: "לאהבה את ה' אלהיך ללכת בדרךיו ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו" או תקבל את החיים (פס' טז: וחיית ורביית, וברכך ה' אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה לרשתה) זה תלוי בזה)

ואת המוות ואת הרע (רש"י: אם תעשה את הרע (פס' יז: ואם יפנה לבבך ולא תשמע, ונדחת והשתחוית לאלהים אחרים ועבדתם) או תקבל את המוות: (פס' יח) הגדתי לכם היום כי אבד-תאבדון, לא תאריכון ימים על האדמה אשר אתה עבר את הירדן לבוא שמה לרשתה" זה תלוי בזה)

שמירת המצוות ושכרן (טז)

(רש"י: אם תעשה את הטוב:): אשר אנכי מצוך היום לאהבה את ה' אלהיך ללכת בדרךיו ולשמר מצותיו וחקתיו ומשפטיו:

(או שכרך יהיה החיים): וחיית ורביית, וברכך ה' אלהיך בארץ אשר אתה בא שמה לרשתה.

עבירות (עבודה-זרה) ועונשן (יז-יח)

ואם יפנה לבבך ולא תשמע, ונדחת (=תידחה מעמידתך בעבודת ה', תתדרדר) והשתחוית לאלהים אחרים ועבדתם: הגדתי לכם היום כי אבד-תאבדון, לא תאריכון ימים על האדמה אשר אתה עבר את הירדן לבוא שמה לרשתה.

כדאי לך לבחור בדרך הטובה (יט-כ)

העדתי ככם היום את השמים ואת הארץ החיים והמוות,

(אמנם): נתתי לפניך הברכה והקללה (=אך אני ממליץ לך ש: ובררת בחיים. נימוק: למען תחיה אתה וזרעך).

רש"י: "ובחרת בחיים" אני מחייב אתכם לבחור בטוב. ה' נותן ומראה לנו את החלק הטוב ודורש לבחור בו, לא משאיר לנו אפשרויות אחרות.

תכלית המצוות: לאהבה את ה' אלהיך לשמע בקולו ולדבקה-בו

נימוק: כי הוא חייך וארך ימיה לשבת על-האדמה אשר נשבע ה' לאבותיך, לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם.

בקטע זה המילה חיים משמשת במילה מנחה. אך בכל פעם משמעותה שונה.

א. חיים – חיים טובים בארץ (וחיית ורביית...)

ב. ה' שהוא מקור החיים שלנו. ("כי הוא חייך")

ג. דרך נכונה ("ובחרת בחיים")

# שאלות יחידת הברית / פרקים: ו, יא, כט, ל).

## מבוא ליחידת הברית

1. איזו מציאות חדשה של עבודת ה' נוצרה בכניסה לארץ? מהו האתגר החדש הניצב בפני כל אחד מישראל?
2. מי מחויב בברית שנכרתה?
3. מהו הקושי אליו ייחשפו בני בכניסתם לארץ? כיצד מתמודד חומש דברים עם כך?
4. מול איזה מצבים מתמודד משה בנאום הפרידה שלו? איזה מסר תקווה יש בהם?

## פרק ו (ד-ט) / "שמע ישראל"

4. בפסוקי קריאת שמע משולבים ענייני רגש ואמונה המעוגנים בחיי המעשה. הבא שתי דוגמאות לרגש ומעשה.
5. פס' ד. "שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד"
  - א. באילו שני זמנים ה' אחד ושמו אחד? ולמי הוא "אחד" בכל אחד מאותם זמנים?
  - ב. צטט מנבואתו של זכריה את הפס' המתאר את אחדות ה' לעתיד לבוא.
6. פס' ה. "ואהבת את ה' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך"
  - ענה לפי רש"י
  - א. מדוע עדיף לעבוד את ה' מאהבה ולא מיראה?
  - ב. "בכל לבבך".
    - (1) מדוע נאמר "לבבך" בלשון רבים, היה צריך לכתוב "לבך"?
    - (2) מה לומדים מהמילה "בכל"?
  - ג. "ובכל נפשך". עד כמה יש לאהוב את ה'?
  - ד. "ובכל מאדך"
    - (1) מהו "ובכל מאדך"? שני פירושים.
    - (2) לפי הפירוש המדבר על ממון. לשם מה התורה מציינת זאת, שהרי אם אדם מחויב למסור את נפשו עבור
    - (3) אהבת ה' הרי קל וחומר שעליו למסור את ממונו!?
    - (4) לפי הפירוש המדבר על ממון. צטט מספר תהלים פסוקים המדריכים את האדם להודות לה' גם במצבים קשים ולא רק במצבים טובים?
7. פס' ז. "ושננתם לבניו, ודברתם בהם בשבתך בבייתך ובלקחתך בדרך ובשכבך ובקומך"
  - א. "ושננתם" - עד איזו רמה יש לשנן ולחזור על הנלמד במהלך לימוד התורה?
  - ב. "ודברתם בהם" - איזה דגש בעניין התנהלותו היומיומית של האדם באה התורה לתת במילים אלו?
8. פס' ח. "וקשרתם לאות על-ידך והיו לטטפת בין עיניך"
  - א. באילו שתי מצוות הפסוק מדבר? ב. מה משמעות המילה "טטפת"?

## פרק יא (יג-כא) / "והיה אם שמע..."

9. השלם את החסר בטבלה.

<b>'והיה אם שמע'</b>	<b>'שמע'</b>	
קבלת עול _____ (תשמעו אל מצוותי...)	קבלת עול מלכות שמיים (אמונה בה' ובמציונות, אהבת ה')	הגדרה חזלית
אמר רבי יהושוע בן קורחה: למה קרמה "שמע" ל"והיה אם שמע"? אלא כרי _____		
יראת ה' - שכר ועונש	ה' _____ שאלה: מדוע רק בחומש דברים מוזכרת העובדה שה' אוהב את ישראל ושעל ישראל לאהוב אותו? תשובה: _____ _____	דגשים שונים
<u>והיה אם שמע</u> , 1. 2.	<u>שמע ישראל</u> , 1. 2.	מילים משותפות
1. אהבת ה' 2. 3.	1. אהבת ה', 2. 3.	תוכן משותף
לשון רבים (תשמעו...אתכם...אלהיכם...לבבכם...ארצכם)	לשון _____ (ואהבת...אלקיך...נפשך...לבבך...ושננתם...)	הבדל לשוני בולט
	אהבת ה'	המניע לשמירת המצוות

## פרק כט (ט-כ) / הברית בערבות מואב

10. מתי נכרתה "ברית מואב"? מי כורת עם מי?  
 11. מי הם המחויבים בברית? צטט פסוק מתאים לכל קבוצת מחויבות.  
 12. הסבר בלשונך: א. "פן יש בכם שרש פרה ראש וילענה" ב. "למען ספוט הנה את הצמאה"

## פרק ל (א-י) / שיבה לה' בגלות ובארץ

13. "למה נסמכה פרשת "אתם ניצבים..." (הברית מואב, שנת ה-40) לקללות (98 קללות בפרשת כי-תבוא)?  
 הבא את מדרש חז"ל המופיע ברש"י.